

 Kommentti

Viestinnän tutkimuksen vaihtuvat metaforat

Tarmo Malmbergin (2014) kirjoitus *Teoreettinen tutkimus joukkoviestintä- ja media-tieteen intellektuaalisena tyylinä* antaa ymmärtää, että teoria on viestinnän tutkimuksessa korvautunut nykyisin empiirisellä tai peräti empiristisellä tutkimuksella. Malmberg itse on tehnyt elämäntyönsä teoreetikkona ja nyt hän kokee tämän arvostamansa intellektuaalisen tyylin korvautuneen toisella. Kommentoin kirjoitusta lähestyen teorian ja empirian kysymyksiä filosofisesti useammasta näkökulmasta, ammentaen kommenttini enimmäkseen laajasti ymmärretystä fenomenologisesta ja kognitiotieteellisestä perinteestä.

Aloitan tämän kommentaarin kohdasta, jossa Malmberg (2014, 64–65) selittää itselleenkin läheisen henkítieteellisen (Geisteswissenschaft) perinteen tieteenfilosofisia periaatteita. Ensimmäinen periaate koskee tiedon invarianttia luonnetta, jonka mukaan todellisuudesta hahmotetaan tyypillisiä tai pysyviä piirteitä satunnaisten sijaan. Tätä juuri voi sanoa teoreettiseksi tiedoksi, jossa kohteen moninaisista ilmentymistä muodostetaan yleistetty tietorakenne.

Fenomenologisesti tai kognitiotieteellisesti sanottuna kaikki havaitseminen ja tulkitseminen on teoreettista: ymmärtämisen pohjana on aiemmista kulttuurisista kohtaamisista/kokemuksista yleistetty tyypillisyyttä ilmentävä malli, jonka perusteella empiirisesti läsnä oleva tulee ymmärretyksi joksikin. Havaitseminen on tämän mukaan sitä, että empiirisesti saatu aistidata aktivoi mielessä jonkin konstruktion, tietorakenteen (skeeman), tulkintakehyksen (frame) tai fenomenologisesti noeman, jota sovelletaan kohteeseen, ja kohde tulee ymmärretyksi tuon mallin sisältämien odotusten perustalta. Folkoristiikan tutkija, akateemikko Anna-Leena Siikala (1987, 16) on huomauttanut Deborah Tannenin (1979) pohjalta, että nämä erilaiset kognitiota koskevat termit voidaan palauttaa ”odotuksen struktuurien” (structures of expectation) käsitteeseen.

Voidaan myös sanoa, että havaitseminen/ymmärtäminen on päättelyprosessi, jossa empiirisistä vihjeistä päätellään tai oletetaan mistä on kyse. Semiotikko Umberto Eco (1984, 26, 39–45) viittaa Hippokrateesta alkavaan päättelylliseen (inferential) merkkiteoriaan, jossa merkit kontekstissaan muodostavat vihjeistön, josta päätellään tai oletetaan mistä on kyse: jos tietynlaisia pilkkuja ihossa ja kuumetta, niin oletuksena vaikkapa tuhkarokko. Tietenkin vihjeistä voidaan päätellä väärin tai niillä voidaan johtaa tahallisesti harhaan. Merkit toimivat periaatteella ”osa edustaa kokonaisuutta” (pars

pro toto) eli empiirisesti havaittu osanen aktivoi mielessä jonkin kokonaisuuden, tietorakenteen ja kaikki siihen kuuluva tieto astuu oletuksina sovellettavaksi kohteeseen.

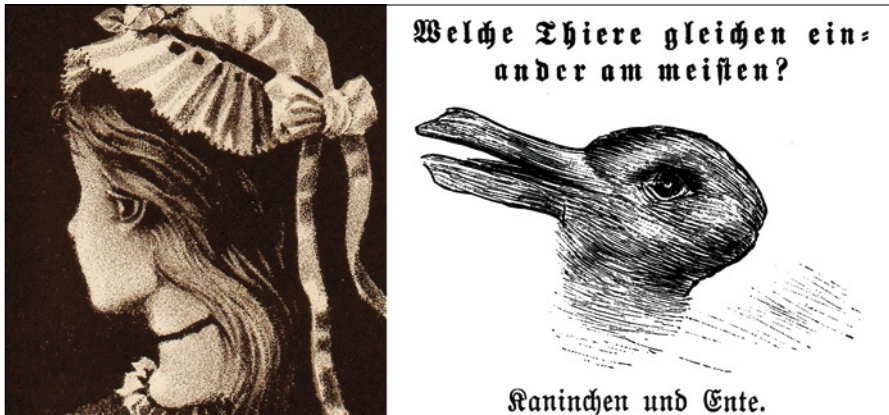
Tietorakenteita on kuvattu epämuodollisiksi teorioiksi tai hypoteeseiksi, jotka ennustavat mitä tietyn tunnistetulta kohteelta on tyypillisesti ja oletusarvoisesti odotettavissa (Rumelhart 1980, 34–40). On mahdollista, että aluksi kohteeseen sovitettu malli saakin vain heikosti empiiristä evidenssiä, jolloin kohteeseen aletaan sovitaa toista mallia. Yksinkertainen esimerkki: iltahämmästyttänyt kohdetta pidetään aluksi ”ihmisenä” ja siihen sovelletaan ”ihmisen” teoriaa, mutta sitten se käsitetäänkin ”patsaaksi”, jolloin odotukset vaihtuvat toisiksi. (Esim. Tannen 1979; Siikala 1987; Karvonen 1992, 1–34; 1999a, 52–61.)

Edellisen pohjalta voidaan kyseenalaistaa empiirisen ja teoreettisen vahvaa käsitteellistä erottamista, koska kaikki ymmärrys, niin arkinen kuin tieteellinenkin, on periaatteessa aina ”teoreettista”. Toiseksi teorat ovat odotusrakenteina useimmiten myös normatiivisia; kohteen odotetaan ja edellytetään olevan ”käsitteensä mukainen” ollakseen lajinsa hyvä edustaja ja eroavuutta pidetään epänormaalina anomaliana. Esimerkkinä vaikka se, millaisena naisen tai miehen on esitettävä (perform) itsensä täyttääkseen sukupuolistuneet odotukset. Odotuksilla on sosiaalisesti pakottavaa voimaa. Tiedollinen ja normatiivinen eivät nekään siis ole jyrkästi toisistaan erillisiä, vaan oleminen ja pitäminen (Sollen, ought) sekoittuvat. (Karvonen 1992.)

Malmbergin (2014, 76) mainitsema kulttuurin käsittäminen antropologisesti normatiivisuuden sijaan voi tarkoittaa fenomenologisten reduktioiden tapaan tutkijan pidättäytymistä jonkin lausumisesta, tässä tapauksessa arvottamisesta. Sosiaalisessa konstruktivismissa pidättäytytään fenomenologian tapaan myös totuusväittämistä, riittää että ilmiö on kulttuurisille toimijoille olemassa. Tätä kantaa voisi luonnehtia ”uskontotieteelliseksi” kannaksi, jossa erilaisiin uskomuksiin suhtaudutaan neutraalisti. Tämä kanta ei kuitenkaan ole ongelmaton: neutraaliin kuvailuun tyytyvä tutkija ei voi roolissaan esimerkiksi ottaa kantaa evoluutioteorian puolesta kreationismia vastaan tai vaikkapa naisten sukuelinten silpomista vastaan.

Teoriat vaihdantakuvoina

Edellä jo todettiin, että tulkinta voi hyppäyksellisesti hahmottua toiseksi, kun empiiriseen dataan sovitetaan eri tulkintakehystä (frame) tai tietorakennetta (tulkintakehyksistä ks. esim. Karvonen 2000). Tulkintakehystä on havainnollistettu viittauksella puuhakirjan tehtävään, jossa täytyy yhdistää numeroidut pisteet viivalla ja jolloin hahmottuu jokin tuttu kuvio (connecting the dots, Nisbet 2010, 47). Niin sanotut *vaihdantakuviot* (ambiguous images) tarjoavat havainnollisen erikoistapauksen tulkintakehyksistä. Niissä täsmälleen sama data tai semioottisemmin merkitsijät, voidaan tulkita kahdella radikaalisti erilaisella tavalla (esimerkkinä vaikkapa kaninpää/ankanpää tai nuori nainen/vanha nainen kuvioiden tulkinta). Tulkinta on radikaalisti epäjatkuva, hyppäyksenomainen: se mikä äsken hahmottui yhdeksi, jäsenyykin nyt tyystin toiseksi.

Tieteentutkija ja tieteenfilosofi Thomas S. Kuhn (1995 [1962], 122–145, 214) kuvaa tutkimuksen katkoksia ja paradigmanvaihdoksia termillä ”hahmon vaihdos” (gestalt switch). Kuhn viittaa tässä Ludwig Wittgensteinin (1999, 302–354) vaihdantakuviota koskevaan pohdintaan. Kuhnin mukaan tieteellinen vallankumous on osittain irrationaalinen tapahtuma. Vallankumous on uskonnollista kääntymystä muistuttava kokonaisvaltainen murros, asioiden näkeminen aivan uudella tavalla. (Kiikeri & Ylikoski 2004, 55–69; Pihlström 1996.) Wittgensteinin (1999) myöhäisfilosofiaassa inhimillisen säännön ohjaamat toiminnan ”pelit” (kielipeli + praxis, elämänmuoto) voivat vaihtua hetkessä toisiksi. Äsken pelattiin pokeria, mutta nyt kasino: korttien merkitykset ovat vaihtuneet täysin toisiksi. Äsken tanssimme tangoa, nyt meitä vie rock and roll. Kuvatunlainen epäjatkuva historiankäsitely kuuluu esimerkiksi Michel Foucault’n (2005; 2010; Koivusalo 2012) diskurssien ja episteemien teoriaan.

Vaihdantakuvioiden tieteen tutkimuksellinen tai tiedepoliittinen implikaatio on siinä, että tulkittava data tai todellisuus voi pysyä samana, mutta tulkinta voi radikaalin epäjatkuvasti vaihtua toiseksi. Havaittava todellisuus konstruoidaan vahvasti eri tavoin. ”Vanha tulkinta” voi siten olla aivan yhtä hyvä kuin uusikin tulkinta, mutta näitä kahta ei ehkä voi soveltaa samalla kertaa. Malmbergin mainitsemat intellektuaaliset tyylit olisivat näin tarkasteltuna muodin kaltaisia; joskus on yksi näkemistapa suosiossa, toisena aikana toinen. Tätä näkemystä voidaan toki kritisoida tieteellisen realismin pohjalta, korostaen tutkimusdatan kertymisen vaikutusta uusien teorioiden suosioon.

Viestinnän tutkimuksen vaihtuvat metaforat

Tulkintakehysten teoriassa on keskeistä ajatus joidenkin todellisuuden puolten korostamisesta ja toisten jättämisestä huomiotta. Robert Entman (1993, 52) määrittelee: ”Kehyistäminen on joidenkin puolien valitsemista havaitusta todellisuudesta ja niiden tekemistä muita näkyvämmäksi viestivässä tekstissä, niin että suositaan ja edistetään

(promote) tiettyä ongelmanmäärittelyä, kausaalista tulkintaa, moraalista arviota ja/ tai toimintasuositusta.” Toisaalla Entman (1991, 9) on todennut, että kehystämisen olemus on kuvatun todellisuuden elementtien suurentamisessa ja näkyväksi tekemisessä; ja toisten elementtien kutistamisessa ja häivyttämisessä.

Kognitiivinen metaforateoria tulee eräissä suhteissa lähelle tulkintakehysten teoriaa. Georg Lakoff ja Mark Johnson toteavat klassikkokirjassaan *Metaphors We Live By* (1980), että ”The essence of metaphor is understanding and experiencing one kind of thing in terms of another.” Metaforassa joltakin konkreettiselta lähtöalueelta otetaan kognitiivinen malli, jota sovitetaan yleensä oudompaan ja abstraktimpaan kohdealueeseen. Näin kohdealue B tulee käsitetyksi lähtöalue A:n käsittein. Metaforat eivät ole viattomia, vaan ne korostavat kohdealueessa joitakin puolia, samalla kun ne kätkevät joitakin toisia puolia. (”Highlighting and hiding”, Lakoff & Johnson 1980.)

Viestinnän teorioita tai paradigmoja voi ajatella metaforiksi, jotka valaisevat jotkut puolet kohteessa, mutta samalla jättävät toiset varjoon. Esimerkkeinä viestinnän tutkimuksessa ja usein myös viestinnän käytännöissä sovelletuista metaforista vaikkapa seuraavat: kuljetus, portinvartija, markkinatori, kaupungintalo (town hall), ikkuna, peili, injektioruisku, perustus-päälysrakenne, kanava, liukuhihna, salakirjoitus (koodaus), ehtoollinen ja siementen kylväminen. Viimeksi mainittu (”disseminaatio”) on John Durham Petersin (1999) mukaan raamatullinen maanviljelysmetafora: jotkut (tiedon)jyvät osuvat hyödyttömästi kalliolle tai orjantappurapensaikkoon, mutta ”osa putosi hyvään maahan; ja se nousi oraalle, kasvoi ja antoi sadon ja kantoi kolmeen kymmeneen ja kuuteenkymmeneen ja sataan jyvään asti.” (Mark. 4:8.) Petersin viljelämä metafora istuu erityisen hyvin ”broadcasting”-mediaan, jossa siis heitetään laajassa kaaressa lähiympäristöön informaatiota. Ehkä nykyisin internetin maailmassa osuvampi kylvämisen vertauskuva olisi kuitenkin rikkakasvina leviävä voikukka kaikialle lentelevine siemenhöytyvineen.

Erilaiset lähestymistavat viestintätieteissä voidaan käsittää erilaisten metaforien soveltamiseksi. Voidaan pitää rikkautena sitä, että viestinnän ilmiöt kyetään näkemään monien erilaisten metaforien läpi. Uusien tuoreiden metaforien keksiminen on arvokasta, mikä oli esimerkiksi Gilles Deleuzen ja Felix Guattarin (1988) ohjelmana mm. verkostomaisen ”sienirihmaston” (rhizome) mallia sovellettaessa. Uudet metaforat nostavat esiin uusia puolia viestinnässä ja unohtavat vanhempia puolia. Silti on syytä pitää mielessä, ettei vanha tai epämuodikas metaforakaan ole välttämättä tulkintana arvoton ja epäkelvo.

Voitaisiin puhua myös juurimetaphorista (root metaphors) jotka ovat perustavia, itsestään selviksi muuttuneita metaforia tai alkuoletuksia, jotka määräävät millaisena maailma perustavasti näyttäytyy. Esimerkiksi Gareth Morgan (2006 [1986]) on erottanut erilaisia metaforia, joilla organisaatiot ymmärretään. Organisaatio koneena -metafora tekee työntekijöistä eräänlaisia hammasrattaita, organisaatio elävänä organisaatio -metafora taas korostaa sopeutumista muuttuvaan ympäristöön ja selviytymistä. Organisaatio poliittisena järjestelmänä -metafora nostaa esiin intressierot ja valtataistelut, organisaatio kulttuurina taas korostaa yhteisyyden luomista rituaaleilla jne.

Morgan tuo esiin sen, että olemme metaforiemme vankeja, rajoittuneita näkemään ja rakentamaan organisaatiota vain yhdellä tavalla. Sama ajatus on myös 1900-luvun suurilla filosofeilla Martin Heideggerilla ja Ludwig Wittgensteinilla, jotka molemmat halusivat reflektoida ajattelumme perustavia alkuoletuksia. Wittgensteinilla on vertaus ”filosofista karpäslasissa”. Lasissa pöristävä karpänen pyrkii sinnikkäästi valoa kohti, mutta näin suuntautuessaan se on jäävä lasin vangiksi. Karpäsen pitäisi kääntyä takaisin ja palata takaisin sinne, mistä on loukkuun joutunut. Samoin ajattelijat ovat jonkin ajatusmallin vankeja, ja heidän pitäisi palata takaisin niihin alkuoletuksiin, premissihin, joista lähtien he ansaansa joutuivat. Ravistautumalla irti vääristä lähtökohdista he voivat vapautua löytämään uuden tien eteenpäin. (Wittgenstein 1999, §308; Wright 1982, 243; Rorty 1991, 5–6.)

Kuvatunlainen reflektio, itsestäänselvyyksien tiedostaminen, vapautuminen niiden otteesta ja tuoreiden ymmärrystapojen kehittäminen niiden tilalle voisi olla Malmbergin kaipaamaa teoreettista tutkimusta. Malmberg (2014, 73) kiteyttää James Careyn viestintätutkimuksen ohjelman käsitteiden ”maailmankatsomuksellisen painolastin” paljastamiseksi.

Vielä esimerkki metaforan tai näkökulman hallitsevuudesta viestinnän tutkimuksen alueelta. MCR -perinteen perusmetafora tai kysymys kuului ”mitä joukkoviestintä tekee ihmisille” eli miten viestintä vaikuttaa ihmisiin (Malmberg 2014, 67). Sittemmin tämä korvautui vastaanottoa painottavalla, Malmbergin sanoin ”reseptionistisella viestintäkäsityksellä” tai mediaetnografialla, jonka peruskysymys kuuluu 1940-luvun käytötarkoitustutkimuksen (uses and gratifications research) tapaan ”mitä ihmiset tekevät viestinnällä”, toisin sanoen miten ja mihin he käyttävät viestimiä (vrt. Pietilä 1997). Tämän päinvastaisen näkökulman hallitsevuus ehkäisee viestinnän vaikutuksia koskevan näkökulman tematisoitumista nykyisessä viestinnän valtaviiran tutkimuksessa.

Toisaalta on kuitenkin ilmeistä, että viestintä ilmiönä ylipäänsä on olemassa sen takia, että sillä tavoitellaan erilaisia vaikutuksia. Eihän sillä olisi mitään virkaa, jolle se vaikuttaisi tiedollisesti tai affektiivisesti ihmisiin. Vaikutuksia korostaa jo antiikista alkava retoriikan tutkimusperinne, jossa yleisö suostutellaan tai vakuutetaan uskomaan jokin näkemys. Samoin esimerkiksi agenda setting ja tulkintakehysten tutkimukset, diskursssianalyysi, ideologia-analyysi ilmentävät viestinnän vaikutuksia. Malmbergin mainitsema mediaekologia tai medium-teoreettinen perinne (Innis, McLuhan, Ong, Postman) korostaa median vaikutuksia kulttuuriin. Myös niin sanottu sosiaalinen konstruktivismi on mitä suurimmassa määrin tutkimusta viestinnän vaikuttavuudesta, sillä siinä ei ole kyse vain todellisuuden kuvaamisesta, vaan sosiaalisen todellisuuden tuottamisesta. Ja tämä jos mikä, on ”vaikutusta”.

Teoreettisen tutkimuksen rationalismi

Kirjoituksessaan Malmberg väheksyy empirismä, mutta ilmeisesti arvostaa sen vastakohtaa, rationalismia. On siis paikallaan tarkastella niitä ongelmia, joita voi seurata jos teoreettinen tutkimus ymmärretään rationalismina. Klassisen esimerkin rationa-

lismista tarjoaa Platon. Platonin filosofassa maailma jakautuu pysyvään ja ikuiseen ideoiden järjestykseen sekä alituisesti vaihtelevaan maalliseen, aistimelliseen (empiiriseen) järjestykseen. Koiran idea on se malli (paradeigma, perikuva) johon perustuen maalliset monenkirjavasti vaihtelevat koirat tulevat tuotetuksi. Koiran ideassa tai käsitteessä ”koirus” ilmentyy täydellisen ideaalisena, kun sen sijaan maallisissa koirissa tapaamme tuon ideaalin epätäydellisiä jäljitelmiä ja kehoja kopioita alkuperäisestä. Varsinaisen tietämisen tuleekin kohdistua siihen mikä on pysyvää ja invarianttia eli ideoiden maailmaan, jonka järki tavoittaa suoraan teoreettisessa kontemplaatioissa (tässä invariantti siis ei ole kokemuksen välittämää, kuten tämän kirjoituksen alun tulkinnassa). Maallisten ilmentymien tarkastelu aistinvaraisesti johtaa paremminkin luulotteluun eli mielipiteeseen (doxa) kuin todelliseen tietoon (episteme), ja siksi aistimellisten empiiristen ilmentymien tarkastelu on Platonille lähinnä ajanhukkaa.

Platon on simulaation filosofi ja siksi tärkeä vielä tänäänkin. Simulaatiossa *kuva tai malli edeltää* todellisuutta, se on muotti jonka mukaan sosiaalinen todellisuus tuotetaan; ajatellaanpa vaikka sitä miten ihmiset tekevät itsestään muotimallien näköiskopioita tai tuottavat sosiaalisen sukupuolensa esikuvien mukaan. Simulaatio on itse asiassa sosiaalisen konstruktion perusoperaatio. Toinen suunta on realistisen filosofian mukainen todellisuuden kuvaaminen, esittäminen, jossa *siis todellisuus edeltää kuvaa tai mallia*. (Karvonen 2004) Platonille todellisuuden tuottaminen saattoi olla kaikinpuolisen täydellisen kopion tekemistä (eikon) tai sitten tuottamisessa jäljennettiin vain näköisyys (phantasma, simulacrum), mikä on näennäistä, illuusiota, lumetta. Platonille viestinnällisesti taitavat reetorit ja sofistit olivat näennäisfilosofeja, teeskentelijöitä, joilla ei ollut oikeaa osaamista.

Platonille on ollut käyttöä viestinnän tutkimuksessa ja yhteiskuntatutkimuksessa. Objektiviivisen journalismin ideaa kehittänyt Walter Lippmann (1965 [1922]) tarkasteli paljolti Platonin hengessä ihmistekoisia imagoja, pseudoympäristöjä ja pseudotapahtumia, jotka eivät olleet aitoja ja oikeita, vaan suunnitelmallisesti tehtaituja ja synteettisiä. Nämä aidoksi uskova ihminen tulee harhaanjohtetuksi. Daniel Boorstin (1962) vei tämän linjan vielä pitemmälle *The Image* -teoksessaan (ks. Karvonen 1997;1999a). Guy Debordin *Spektaakkelin yhteiskunta* (2005 [1973]) kehittää samaa aihepiiriä. Äärimmillen tämän Platonista lähtevän perinteen kehitti Jean Baudrillard esimerkiksi teoksessaan *Simulacres et simulation* (engl. Simulacra and Simulation 1994).

Teoria-sanan alkuperä on kreikan ”theorein” verbissä, joka merkitsee muun muassa ”syvää katselemista”. Sen tarkoituksena on nähdä loputtoman monimuotoisen ja alituisen levottomasti muuttuvan ilmiöpinnan ”alta” tai ”takaa” perustavat todellisuutta tuottavat periaatteet; todellisen pysyvä, essentiaalinen ja invariantti olemus (hypokeimenon). Monissa uudemmissakin rationalistisissa suuntauksissa kuten strukturalismissa, psykoanalyysissa ja marxismin joissakin versioissa on ajatus näkymättömissä toimivista perustavista voimista, jotka tuottavat ilmiöpinnan. Kaikki ei ole sitä miltä näyttää. Tosi tutkimus pitää suunnata Todellisiin liikevoimiin, eikä siihen millaisia aistimellisesti havaittavia ilmiöitä ne tuottavat. Todelliset liikevoimat tavoitetaan järjellä, ei aistein havainnoimalla.

Retoriikan tutkija Chaïm Perelman (1971) on kritisoinut Platonin retoriikkaa normatiiviseksi. Hän katsoo, että Platonin retoriikan kulmakivenä on ”filosofinen pari” *ilmentymä* vs. *Todellisuus* (appearance vs. Reality). Tämän filosofisen parin jälkimmäinen osapuoli (Todellisuus) on arvokas, tosi, aito, ensisijainen, kun taas ensimmäinen osapuoli (ilmentymä) on arvoton, epätosi, epäaito ja toissijainen. Filosofista paria käyttäen maailma jaetaan jyrkän hierarkkisesti hyviin ja huonoihin asioihin. Perelmanin (1996, 143–144; 1971, 417–418) mukaan tällaisessa metafyyisessä retoriikassa filosofisen parin arvokkaampi jäsen on itse asiassa normatiivinen konstruktio, jota käytetään mittapuuna tuomittaessa empiirisii ilmentymiä arvokkaiksi tai arvottomiksi, toiseksi tai näennäisiksi. (Karvonen 1997, 86–91; 1999a, 179–186.)

Perelman lähenee teoretisoinnissaan Martin Heideggerin destruktion ja Jacques Derridan dekonstruktion menetelmiä, joissa pyritään purkamaan tarpeettoman jyrkkiä hierarkkisia käsitteellisiä kaksijakoisuuksia. Joka tapauksessa Platon-tyyppisen teoreettisen tutkimuksen vaarana on, että empiirisestä todellisuudesta löytyy vain se, mitä teoreettinen malli edellyttää.

Tuija Pulkkinen on teoksessaan *Postmoderni politiikan filosofia* (2003, 46–50) todennut, että modernin filosofian suuntauksille on ominaista perustahakuisuus, toistuva riisumisen liike, jossa perusta tai ydin paljastetaan. Pulkkinen mukaan modernin jälkeisessä ajattelussa ei vastusteta kaikkia dikotomioita, vaan suhtaudutaan kriittisesti tiettyihin perusta–pinta-dikotomioihin sekä kyseenalaistetaan selittäminen ja arvottamisen niiden avulla. Postmodernissa ajatellaan todellisuus mieluummin sipulimaisesti kerrostuneeksi. Toinen metafora on köysi säikeineen. Köysi on jatkuva, mutta sen jatkuvuus koostuu useiden säikeiden kietoutumisesta toisiinsa. Ei ole yhtä ydintä, joka alkaisi köyden alusta ja jatkuisi loppuun saakka.

Liberalismin ja kommunitarismin ongelmat

Pulkkinen (2003) analysoi liberalistisen ja hegeliläisen poliittisen filosofian ongelmia, joihin Malmberg (2014, 72) viittaa liberalismin ja kommunitarismin termein. Liberalismi on nimensä mukaisesti (yksilön) vapauden filosofiaa, jonka lähtökohtana on Thomas Hobbesin kautta Galileo Galileilta tullut perustava metafora kappaleesta, joka jatkaa vapaata kulkuaan, ellei sen liikettä estetä tai häiritä. Tuon vapauden häiritä, vallankäyttö, on lähtökohtaisesti kielteinen asia liberalismissa. Mannermaisena poliittisen filosofian ytimessä taas on kokonaan erilainen, Kantin moraalioppiin perustuva käsitys vapaudesta. Vapaus on vapautta määrätä ja säädellä toimintaa järkipärisesti yhteiseksi, kestäväksi hyväksi, niin että lyhytnäköisistä impulsiivisista yllykkeistä päästään eroon.

Molemmissa poliittisen filosofian traditioissa on Pulkkinen mukaan ongelmansa. Mannermainen Hegel-vaikutteinen traditio on Pulkkinen mukaan luonteeltaan rationalistista filosofiaa. Malli otettiin ehdottomien totuuksien ja varmuuksien matemaattikasta, jossa jokaisen järjissään olevan täytyy hyväksyä, että $2+2=4$. On vain yksi oikea vastaus ja totuus; erimielisyyttä pidetään järjen himmentymisenä. Näistä lähtökoh-

dista päädytään helposti yhden opin diktatuuriin ja hirmuvaltaan. Monissa kollektivis-tisissa järjestelmissä on ollut ja on yhä tämän tyyppisiä ongelmia.

Hegeliläisen suuntaukseen ongelmiin kuuluu myös yhteiskunnan käsittäminen ykseydeksi. Yhteisöllinen subjekti on yksi ja on vain yksi tahto sekä ääni. Valtakin on yhteisön suhde itseen, vähän kuin persoonan sisäinen asia. Järki siinä vain komentaa vähemmän järkeviä puoliaan.

Platonilainen filosofien johtama valtio on Hegelin ihanne. Viisaimmat, yhteisen edun parhaiten tiedostavat olkoot johdossa. Tiede, asiantuntijat ja lehdistö valistakoot kansalaisia ja virkamiehistöä järkevistä toimintatavoista aivan kuten Walter Lippmankin esittää (vrt. Malmberg 2014, 71). Liberalismin syvästi holhouksena paheksuma paternalismi on hegeliläisyydessä viisautta. Lapsi tai kansalainenkaan kun ei välttämättä aina ymmärrä omaa parastaan, siksi tietävämmän ja kaukonäköisemmän on syytä häntä opastaa.

Liberalismin ongelmana taas on Pulkkisen mukaan se, että liberalismin otaksumaa abstraktia, kaikesta riippumatonta, vapaata yksilöä ei ole olemassa kuin teoriassa. Oikeassa elämässä ihmiset ovat riippuvaisia toisistaan, yhteisöstä. Liberalismin lähtökohtana on yksilön vapaus, johon puuttuminen on lähtökohtaisesti paha asia. Näin kaikki hallitukset ja vallankäyttäjät ovat kielteisiä ilmiöitä jo perustavan määritelmänsä mukaan. Liberalismin pyrkimys vallattomuuteen on utopismia, joka voi johtaa politiikan demonisointiin. Vallasta kun ei oikeasti voi päästä eroon: ihmiset ovat vallan tuottamia. Sen sijaan voimme kyllä herkistyä tunnistamaan vallankäyttöä. (Ks. myös Karvonen 2007; journalismiin sovellettuna Heikkilä 2001 ja Mäntymäki 2006.)

Teoreettinen tutkimus syntetisointina

Palatkaamme vielä Malmbergin (2014, 65) esiin tuomiin henkítieteen ominaispiirteisiin: kolmantena piirteenä hän mainitsee todellisuuden kokonaisluonteen tai tiedon synteettisyyden vaatimuksen. Teoreettinen ”nojatuolitutkimus” voi tosiaan olla syntetisoivaa, yksipuolisista näkökulmista kohti monipuolista ymmärrystä kohti ponnistavaa. Hermeneuttisesti kaikki ymmärrys on aluksi abstraktia, yksipuolista, vain jossakin suhteessa kysyvää ja vastauksen saavaa. Tämä on luonnollista koska ymmärrys on suuntautunutta, intentionaalista. Kun tutkija sitten on vuoropuhelussa kohteensa kanssa, hänen ymmärryksensä rikastuu näkemään sen monipuolisesti yhteyksissään, monissa määreissään, totaliteetissaan. Monista tutkimuksista ja niiden erilaisista perspektiiveistä teoreetikko pyrkii syntetisoimaan kokonaiskuvan, täydemmän totuuden asiasta keskusteltuaan monia näkemyksiä edustavien kanssa. Keskustelu tapahtuu myös tiedeyhteisössä kritiikkien ja arviointien kautta.

Malmberg viittaa Careyn yhteydessä (2014, 73) hegeliläiseen dialektiikkaan, jossa teesi saa vastaansa antiteesin ja näiden vastakohtaisuus tulee ylityksi tai sovitetuksi synteessissä, kolmannessa vaihtoehdossa. Tämä dialektiikka tuntuu pätevän jossain määrin ainakin tieteenhistoriaan. Usein uudet opit syntyvät vastustamaan vanhempaa dominoivaa oppia, joskin synteesi voi jäädä syntymättä eikä siihen pyritäkään,

kuten Malmberg (2014, 73) huomauttaa. Mutta synteesi, hegeliläinen ylittäminen (Aufhebung) voi olla arvokasta teoreettista työtä; tässä kuljen itsekin nykyistä tutkimuksen ihannetta vastaan. Joko-tai dikotomioista voidaan tulla sosiologi Anthony Giddensin (1984a; 1984b) tapaan dualiteetteihin, ilmiöiden kahtalaisuuden, kaksi- tai useampitahoisuuden tunnistamiseen. Esimerkin teesistä ja antiteesistä tarjoaa tietoteoreettisen realismin ja sosiaalisen konstruktivismin vastakohtaisuus, johon seuraavassa haen ylittävää synteesiä.

Usein realismi ja konstruktivismi esitetään keskenään yhteen sopimattomina, vastakohtaisina oppeina. Ne ovat kuin vaihdantakuvioita, joita ei molempia voi yhtä aikaa soveltaa. Vai voiko? Esimerkiksi vanhempi yhteiskuntatiede ja viestinnän tutkimus samoin kuin journalismi orientoituvat tietoteoreettisen realismin mukaisesti, kun sen sijaan uudempi tutkimus on konstruktivistista.

Tieteellisen realismin mukaan havaitisijasta riippumattomasta ”ulkoisesta” todellisuudesta voidaan muodostaa ajan myötä yhä parempia ja todempia kuvauksia. Totuus on tieteellisen esityksen (kuten väitelauseiden semanttisen informaation) ja todellisuuden asiantilojen vastaavuutta totuuden korrespondenssiteorian mielessä. (Vrt. Niiniluoto 1999; Kiikeri & Ylikoski 2004, 216–232.) Tieteellisen realismin tietoteoreettista perusasetelmaa voi havainnollistaa kameran metaforalla: kameralla saadaan (tajuntaan) kuva ulkoisesta maailmasta (Karvonen 1999b; 2002).

Konstruktivismissa sen sijaan ajatellaan, että meillä on vain erilaisia tulkintoja todellisuudesta ja kysymys totuudesta ja normatiivisuudesta useimmiten sulkeistetaan fenomenologiseen tai antropologiseen tapaan. Uskomukset ovat toimintaa määrääviä sosiaalisia faktoja ja tämän tutkiminen riittää ohjelmaksi (vrt. Berger ja Luckmann 1994; Kiikeri & Ylikoski 2004, 24–27). Konstruktivismin taustafilosofi on esimerkiksi Immanuel Kant, jonka mukaan tietomme ei ole kuvausta olioista sinänsä (Ding an sich), vaan siitä millaisena todellisen oliot meille ilmenevät (Erscheinung). Kantilla tuohon ilmenemiseen vaikuttavat ennen muuta ihmismielen käsitteelliset rakenteet, jotka voidaan ymmärtää nykyajan metaforilla tietokone-ohjelmiksi, joiden avulla maailmasta tuleva aistidata tulkitaan mielekkäiksi kokonaisuuksiksi. Riippuu paljolti noista kulttuurisista ”ohjelmista” (diskursseista, tulkintakehyksistä, tietorakenteista) millaisena maailma näyttääytyy tai ilmenee. (Karvonen 1999b; 2002.)

Realismi ja konstruktivismi voidaan teesin ja siihen ristiriidassa olevan antiteesin sijaan myös nähdä tiedon tai esityksen kaksina kasvoina (dualiteettina); kolikon eri puolina, jotka eivät sulje toisiaan pois. Esitys tai tieto kuvaa todellisuutta (realismi), mutta myös rakentaa sitä (konstruktivismi). Millä tahansa esityksellä on todellisuutta kuvaava deskription puolensa (jossa todellisuus edeltää kuvaa, esitystä), mutta myös todellisuutta muovaava preskription tai simulaation puolensa (jossa kuva edeltää todellisuutta). Yksinkertaistaen kyse on siitä, että realismissa kuvataan menneisyyttä, jo todellistunutta todellisuutta. Konstruktivismissa taas hahmotetaan inhimillisen toiminnan kautta tulossa olevaa, rakentuvaa, tuotettavaa sosiaalista maailmaa. Ennen kuin talo rakennetaan, se on olemassa suunnitelmina, piirroksina ja ideoina toimijan mielessä. Simulaation filosofian arkkityyppi on Platon, kuten edellä jo todettiin.

Edellä mainitut ”momentit” vaikuttavat toisiinsa kehämäisessä dialektisessa kiertokulussa. Jos ihmiset ovat muodostaneet asuinpaikastaan kielteisen kuvan, tämä voi tuottaa entistä huonompaa sosiaalista todellisuutta, kun ihmiset äänestävät jaloillaan, muuttavat pois tai laiminlyövät vaalimisen, kunnossapidon. Näin kuva paikkakunnasta käy yhä huonommaksi ja johtaa entistä varmemmin toimintaan, joka heikentää paikkakuntaa. Kierre voi olla myös positiivinen, niin että hyvä käsitys luo uskoa tulevaan ja saa aikaan parantamistoimia, jotka entisestään parantavat kuvaa jne. Näin kyse on itsensä toteuttavasta ennusteesta (self-fulfilling prophecy, Merton 1948). Yleensä journalistisessa esittämisessä toimitaan realistisen opin mukaisesti todellisuutta kuvaten, suhdetoiminnassa (public relations) taas konstruktivismiin mukaan mahdollisimman suotuisaa todellisuutta organisaatiolle rakentaen. Tosin suhdetoiminnassakin omaa organisaatiota on kuvattava suhteellisen totuudellisesti. Ja toisaalta journalismikin tuottaa sosiaalista todellisuutta tarkoituksella tai tarkoittamattaan. (Karvonen 2005; 2013.)

Konstruktivistinen eli todellisuuden rakentamisen puoli tuo mukanaan normatiivisuuden: minkä normin mukaan todellisuutta tuotetaan. Se tuo mukanaan myös eettisen ja poliittisen vastuun: millaiseksi yhteinen todellisuutemme tuotetaan, kenen etujen mukaisesti se konstruoidaan? Tutkija ja journalisti joutuvat miettimään millaista todellisuutta he ovat mukana tuottamassa. Kenen kannalta hyvää todellisuutta tuotetaan, yhden ryhmän vai mahdollisimman monen ihmisen ja muun luomakunnan kannalta?

Toinen tapa ylittää realismin ja konstruktivismiin vastakohtaisuus on jatkaa tavallaan syvemmälle kantilaisuuden suuntaan. Voidaan lähteä kantilaisesti tai fenomenologisesti siitä, että tietomme on peräisin siitä miten todellisuus meille ilmenee. Mutta kun kantilaisuudessa ja tavanmukaisessa konstruktivismissa todellisuuden ilmeneminen perustuu käsitteellisiin rakenteisiin, kieleen tai ”tietokoneohjelmiin”, niin nyt tätä pohjaa, joka saa todellisen näyttäytymään tietynlaisena, voidaan laajentaa. Lähtökohdaksi voidaan omaksua intentionaalisesti eli suuntautuneesti maailmassa toimiva kehollinen subjekti, jonka tapa kohdata maailmaa tietyissä suhteissa saa maailman näyttäytymään tietynlaiseksi merkityksellistyvänä. Maailma näyttäytyy esiyimmäryksessä tietynlaisena jo ennen kielellistä jäsentämistä. Esimerkiksi myrkyllisyys ei ole yleispätevää todellisuutta sinänsä, eikä myöskään kulttuuriin palautettavia merkityksiä, vaan myrkyllisyys on kehoomme suhteutuva, relationaalinen tosiasia. Samoin toiminta, praksis, määrittää jo millaisena ”metsä” näyttäytyy: onko se metsäinsinöörin ”puutavaraa”, taiteilijan ”estetiiikkaa”, sotilaan ”puolustusteknisiä mahdollisuuksia” vai suunnistajan ”helppoja ja nopeita kulkureittejä”. Tämänkaltaisen käsitys on esimerkiksi varhaisella Heideggerilla (2000), joka ylitti Husserlin kantilaisesti rajoittuneen transsendentalismin (Okrent 1988; Luijpen 1981; Cherwitz & Hikins 1986; Karvonen 1997, 36–54; Karvonen 1999b).

Tieto on subjektin tietynlaisessa käytännöllisessä suhteutumisessa syntyvää. Näkemyksestä seuraa, että tieto on aspektista tai perspektiivistä ja sen pätevyys (totuus) on voimassa tuollaisessa kohtaamissuhteessa, mutta ei universaalisti. Tieto syntyy palvelemaan tietynlaista todellisuuden kohtaamisen tapaa, eikä se välttämättä palvele

toisenlaista praktista kohtaamisen tapaa. Myös kieli (diskurssi) syntyy palvelemaan tiettyä praktista kohtaamisen tapaa, eikä se välttämättä toimi toisenlaisissa kohtaamisen tavoissa. (Esim. Karvonen 1999b.)

Tällainen näkemys ylittää perinteisen konstruktivistisen rajautumisen tietoteoriaan ja tiedon sosiologiaan, ja asettaa ontologian tärkeämpään asemaan. Todellisuutta ei myöskään sulkeisteta reduktioissa, mikä tuo näkemyksen lähemmäksi realismia. Toisaalta todellisuus ei kuitenkaan ole realismin mielessä universaali ja tietävästä subjektista riippumaton, vaan todellisuus on subjektin toiminnan efekti ja sellaisena relationaalista ja perspektiivistä. Näin realismin ja konstruktivismiin vastakkaisuus on ylitetty kolmannessa käsityksessä, joka ei lähde niistä liian rajoittuneista alkuoletuksista, jotka saavat aikaan mainitun vastakkaisuuden. Ehkä tämän näkemyksen voisi ajatella lähenevän uusmaterialismia, johon Malmberg esityksensä lopussa viittaa.

Kirjallisuus

- Baudrillard, Jean (1994). *Simulacra and Simulation*. Käänt. Sheila Faria Glaser. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Berger, Peter L. & Luckmann, Thomas (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen: tiedonsosiologinen tutkielma*. Suom. ja toim. Vesa Raiskila. Helsinki: Gaudeamus.
- Boorstin, Daniel (1962). *The Image. Or What Happened to the American Dream*. New York; Atheneum.
- Cherwitz, Richard A. & Hikin, James W. (1986). *Communication and Knowledge: An Investigation in Rhetorical Epistemology*. South Carolina: University of South Carolina Press.
- Debord, Guy (2005). *Spektaakkelin yhteiskunta*. Suom. Tommi Uschanov. Helsinki: Summa.
- Deleuze, Gilles ja Félix Guattari (1988). *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. London: Athlone Press.
- Eco, Umberto (1984). *Semiotics and the Philosophy Of Language*. London: Macmillan.
- Entman, Robert M. (1991). Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents. *Journal of Communication* 41: 4, 6–27.
- Entman, Robert M. (1993) Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication* 43: 4, 51–58.
- Foucault, Michel (2005 [1969]). *Tiedon arkeologia*. Suom. Tapani Kilpeläinen. Vastapaino: Tampere.
- Foucault, Michel (2010 [1966]). *Sanat ja asiat: Ihmistieteiden arkeologia*. Suom. Mika Määttänen. Helsinki: Gaudeamus.
- Giddens, Anthony (1984a). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony (1984b). *Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia: toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analysissä*. Suom. Pasi Andersson ja Ilkka Heiskanen. Helsinki: Otava.
- Heidegger, Martin (2000 [1927]). *Oleminen ja aika*. Suom. Reijo Kupiainen. Tampere: Vastapaino.
- Heikkilä, Heikki (2001). *Ohut ja vanha journalismi. Kansalaisuus suomalaisen uutisjournalismin käytännöissä*. Tampere: Tampereen yliopisto. (Acta electronica Universitatis Tamperensis, ISSN 1456-954X ; 127)
- Karvonen, Erkki (1992). *Odotuksen struktuurit ja populaari representaatio. Fenomenologinen tutkielma sosiaalisista odotuksista ja niiden suhteesta populaarikulttuuriseen esittämiseen*. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos. Julkaisuja sarja A 80. Tampere 1992.
- Karvonen, Erkki (1997). *Imagologia. Imagon teorioiden esittelyä, analyysiä, kritiikkiä*. Acta Universitatis Tamperensis 544. Tampere yliopisto, Tampere. Saatavilla: <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7393-7> (luettu 21.1.2014).
- Karvonen, Erkki (1999a). *Elämää mielikuvayhteiskunnassa. Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus.

- Karvonen, Erkki (1999b). Perspektiivinen realismi – parempi perusta kansalaisjournalismille? *Tiedotustutkimus* 22: 2, 44-59. Saatavilla: <http://people.uta.fi/~erkki.karvonen/perspek.htm> (luettu 27.12.2013).
- Karvonen, Erkki (2000a). Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. *Tiedotustutkimus* 23: 2, 78-84. Saatavilla: <http://people.uta.fi/~tierka/Tulkintakehys.pdf> (luettu 21.1.2014)
- Karvonen, Erkki (2002b). Kolme erilaista filosofista lähtökohtaa. Oppimateriaalissa *Johdatus viestintätieteisiin*. Saatavilla: <http://viesverk.uta.fi/johdviest/lahtokohtia/lahtokohdat.html>. (luettu 20.12.2013)
- Karvonen, Erkki (2004). Koko maailmako elämyspuistoksi? Simuloitujen maailmojen tuottamisen kysymyksiä. Teoksessa: Kupiainen, Jari & Laitinen, Katja (toim.). *Kulttuurinen sisältötuotanto?* Helsinki: Edita, 59–79.
- Karvonen, Erkki (2007). Kaksi oppia sananvapaudesta. Torstaivieras -alio, *Aamulehti* 25.10.2007. Saatavilla: <http://people.uta.fi/~tierka/postmpulkkinen.htm> (luettu 21.1.2014)
- Karvonen, Erkki (2005). Tietoyhteiskunnan mielikuvat ja todellisuus. Teoksessa: Inkinen, Tommi; Kasvio, Antti & Liikala, Hanna (toim.). *Tietoyhteiskunta: myytit ja todellisuus*. Tampere: Tampere University Press (TUP). ss. 21–41.
- Karvonen, Erkki (2013). Tieto paitsi kuvaa todellisuutta myös rakentaa sitä. *Tieteessä tapahtuu* 31: 1. Saatavilla: <http://ojs.tsv.fi/index.php/tt/article/view/7706> (luettu 29.10.2013).
- Kiikeri, Mika & Ylikoski, Petri (2004). *Tiede tutkimuskohteena: Filosofinen johdatus tieteen tutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Koivusalo, Markku (2012). *Kokemuksen politiikka: Michel Foucault'n ajattelujärjestelmä*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Kuhn, Thomas S. (1995 [1962]). *Tieteellisten vallankumousten rakenne*. Suom. Kimmo Pietiläinen. Art House, Helsinki.
- Kuypers, Jim A (2010). Framing analysis from a rhetorical perspective. Teoksessa: D'Angelo, Paul & Kuypers, Jim A. (toim.). *Doing News Framing Analysis: Empirical and Theoretical Perspectives*. New York: Routledge. 286–311.
- Lakoff, George & Mark Johnson (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lippmann, Walter (1965 [1922]). *Public Opinion*. New York: The Free Press.
- Luijpen, William A. (1981). *Existential Phenomenology*. Revised edition. Pittsburgh: Duquesne University Press.
- Malmberg, Tarmo (2014). Teoreettinen tutkimus joukkoviestintä- ja mediatieteen intellektuaalisena tyylinä. *Media & viestintä* 37: 2, 57–80.
- Merton, Robert K. (1948). The Self-Fulfilling Prophecy. *The Antioch Review* 8: 2, 193–210.
- Morgan, Gareth (2006 [1986]). *Images of organization*. Thousand Oaks (Calif.): Sage.
- Mäntymäki, Eeva (2006). *Hyvinvointivaltio eetterissä: Yleisradion rakentuminen populaarien diskurssien kentillä*. Tampere: Tampere University Press. Saatavilla: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-6661-6.pdf>.
- Niiniluoto, Ilkka (1999). *Critical Scientific Realism*. Clarendon Library of Logic and Philosophy. Oxford: Oxford University Press.
- Nisbet, Mathew C. (2010). Knowledge into Action: Framing the Debates Bver Climate Change and Poverty. Teoksessa: D'Angelo, Paul & Kuypers, Jim A. (toim.). *Doing News Framing Analysis: Empirical and Theoretical Perspectives*. New York: Routledge, 43–83.
- Okrent, Mark (1988). *Heidegger's Pragmatism. Understanding, Being, and the Critique of Metaphysics*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Perelman, Chaïm (1971). *The New Rhetoric. A Treatise on Argumentation*. Notre Dame, London: University of Notre Dame Press.
- Perelman, Chaim (1996). *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Peters, John Durham (1999). *Speaking into the Air: A History of the Idea of Communication*. Chicago: University of Chicago Press.
- Pietilä, Veikko (1997). *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä: tutkimusalan kehitystä jäljittämässä*. Tampere: Vastapaino.
- Pihlström, Sami (1996). Tieteenfilosofian jättiläiset vastakkain. *Niin & näin* 3: 3. Saatavilla: http://netn.fi/396/netn_396_pihl2.html (luettu 14.1.2014).
- Postman, Neil (1985). *Huvitamme itsemme hengiltä. Julkinen keskustelu viihteen valtakaudella*. Helsinki: WSOY.
- Postman, Neil (1993). *Technopoly: The Surrender of Culture to Technology*. New York: Vintage.

- Pulkkinen, Tuija (2003 [1996]). *Postmoderni politiikan filosofia*. Tekijän suomentama. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.
- Rumelhart, David E. (1980). Schemata: The Building Blocks of Cognition. Teoksessa: Spiro R.J; Bruce, Bertram, C. & Brewer W. F. (toim.). *Theoretical Issues in Reading Comprehension. Perspectives from Cognitive Psychology, Linguistics, Artificial Intelligence, and Education*. New Jersey: Hillsdale.
- Siikala, Anna-Leena (1987). Kertomus, kerronta, kulttuuri. Teoksessa: Hoikkala, Tommi (toim.). *Kieli, kertomus, kulttuuri*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tannen, Deborah (1979). What's in a Frame? Surface Evidence for Underlying Expectations. Teoksessa: Freedle, O. (toim.). *New Directions in Discourse Processing*. New Jersey: R. Norwood.
- Wittgenstein, Ludwig (1999 [1953]). *Filosofisia tutkimuksia*. Suom. Heikki Nyman. Helsinki: WSOY.
- Wright, George H. von (1982). *Logiikka, filosofia ja kieli*. Helsinki: Otava.